

«ЖЫЦЦЯЛЮБ, ФАНТАЗЁР І РАМАНТЫК ВІДУШЧЫ...»

(Праект, прысвечаны творчасці Уладзіміра Караткевіча)

Л. І. Маліноўская.

настаўнік беларускай мовы і літаратуры вышэйшай катэгорыі
Азярэцкай СШ Клецкага раёна

Паэт, празаік, драматург... А найперш сын сваёй Бацькаўшчыны. Ён вельмі любіў яе, цудоўна ведаў яе мінулае, хацеў, каб моладзь таксама была далучана да гісторыі сваёй зямлі: “Дзеці дрэнна ведаюць гісторыю. А мне б хацелася, каб людзі раптам адкрылі мора паэзіі ў беларускай гісторыі. Сапраўды, заваяванае народам, ім выпакутаванае забыць нельга, як гэта сёй-той робіць зараз. Яго трэба аберагаць, песціць, любіць”.

Уладзімір Караткевіч добра ўсведамляў, што чалавек, які не ведае гісторыі, як дрэва без каранёў, як перакаці-поле. Ломіць такое дрэва вецер, гне яго да зямлі. Чалавек без патрыятычных пачуццяў становіцца раўнадушным, яму ўсё роўна, што гіне: культура, памяць ці зямля. Творы Уладзіміра Караткевіча ўваходзяць у наша жыццё мудрымі дарадчыкамі і надзейнымі сябрамі. Яны вучаць нас быць разумнымі і добрымі, мужнымі і спагадлівымі. Яны дапамагаюць нам зразумець: калі ты з’явіўся на свет, дык, значыць, ты патрэбен свайму роду, свайму народу, усяму чалавецтву.

Скарачэнне гадзін, адведзеных на вывучэнне прадметаў гуманітарнага цыкла, і у прыватнасці на вывучэнне беларускай літаратуры, ускладняе вырашэнне такой задачы, як выхаванне патрыятызму, нацыянальнай самасвядомасці вучняў. Правядзенне тэматычных тыдняў беларускай мовы і літаратуры – гэта своеасаблівае выйсце з сітуацыі, якая склалася на сённяшні момант. Таму лічу неабходным выкарыстоўваць любую магчымасць і наладжваць, арганізоўваць ва ўстановах адукацыі масавыя святкаванні юбілейных датаў пісьменнікаў і культурных дзеячаў. Менавіта праз знаёмства з асобнымі падзеямі жыцця і найлепшымі узорами беларускай літаратуры можна выхаваць павагу, цікавасць і любоў да беларускай спадчыны. Можна данесці да вучня ўсё тое, што завецца беларускім, нацыянальным.

Спадзяюся, што пераканацца ў гэтым можна, пазнаёміўшыся з праектам “Жыццялюб, фантазёр і рамантык відушчы...”, які мы падрыхтавалі разам з вучнямі. Праца была захапляючай, творчай і змястоўнай. Кожнага ўдзельніка праекта яна настроіла на спазнанне жыцця і творчасці У. Караткевіча, на цікавасць да гістарычнай і культурнай спадчыны Беларусі.

Мэта:

праз асэнсаванне жыцця і творчасці Уладзіміра Караткевіча выхоўваць цікавасць да гістарычнага мінулага і сучасных падзей Беларусі.

Задачы:

- 1) пашырыць веды вучняў пра жыццё і творчасць пачынальніка гістарычнай прозы ў беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча;
- 2) спрыяць выхаванню цікавасці да асобы пісьменніка і яго твораў;
- 3) ствараць умовы для развіцця творчага патэнцыялу вучняў;
- 4) уплываць на фарміраванне нацыянальнай свядомасці вучняў;
- 5) садзейнічаць выхаванню павагі да беларускага народа, беларускай культуры і мовы;
- 6) выпрацоўваць пачуццё адказнасці за ўласную і разам выкананую працу;
- 7) развіваць у вучняў уменне даследаваць, самастойна здабываць веды з розных крыніц і выкарыстоўваць іх ва ўласнай дзейнасці.

Працягласць працы – 4 месяцы.

Удзельнікі праекта: вучні 5-11 класаў.

Творчыя групы: літаратары, афарміцелі, артысты, сцэнарысты, даследчыкі.

Работа груп па рэалізацыі праекта: літаратары падбіраюць матэрыял, у якім адлюстравана тэма праекта; афарміцелі адказныя за мастацкае забеспячэнне праекта; артысты забяспечваюць творчае ўвасабленне тэмы; сцэнарысты актыўна ўдзельнічаюць у стварэнні мерапрыемстваў; даследчыкі здабываюць веды з розных крыніц па тэме.

Вынікі праекта:

- Зацікаўленасць дзяцей ў праектнай дзейнасці.
- Веданне школьнікамі асноўных этапаў жыцця і творчасці Уладзіміра Караткевіча, гістарычнай і культурнай спадчыны Беларусі.
- Выкананне і афармленне вучнямі разнастайных творчых заданняў.

План рэалізацыі праекта

Этап	Мэта	Змест работы
Падрыхтоўчы	Вызначэнне тэмы, удакладненне мэты, выбар і размеркаванне заданняў, распрацоўка мерапрыемстваў, якія плануюцца ў рамках дадзенага праекта	Выбар форм, прыёмаў выхаваўчай дзейнасці
		Адбор і сістэматызацыя матэрыялаў па тэме праекта
		Распрацоўка сцэнарыяў мерапрыемстваў
		Планаванне асноўнага этапа праекта
		Выпуск прадметнай газеты “Быў. Ёсць. Буду”
Асноўны	Арганізацыя і правядзенне плануемых	Інсцэніроўка казкі У.Караткевіча “Жабкі і чарапахы”

	мерапрыемстваў	для вучняў 5 класа
		Мастацкія чытанні дзіцячых твораў Уладзіміра Караткевіча “Усе шляхі прыводзяць да родных вербаў і бяроз” для вучняў 6 класа
		Фальклорнае свята “Зямля пад белымі крыламі” для вучняў 7 класа
		Калектыўны прагляд і абмеркаванне кінафільма “Дзікае паляванне караля Стаха” для вучняў 8,9 класаў
		Літаратурна-музычная кампазіцыя “З любоўю да зямлі і да людзей” для вучняў 10-11 класаў
Заклучны	Падвядзенне вынікаў праекта	Падвядзенне вынікаў работы
		Афармленне справаздачы праекта
		Распаўсюджванне вопыту работы

ЛІТАРАТУРА

1. Босая, А. Д. Свет мяне паўторыць... Літаратурна-музычная кампазіцыя, прысвечаная Уладзіміру Караткевічу. Беларуская мова і літаратура / А. Д. Босая. – 2007. – №12.
2. Верабей, А. Абуджаная памяць: Нарыс жыцця і творчасці У. Караткевіча. // А.Верабей. Мн.: Маст. літ., 1997.
3. Верабей, А. Радавод Уладзіміра Караткевіча і крыху разваг пра яго жыццё і творчасць. Роднае слова / А. Верабей. – 1995. - №1, 7, 8.
4. Верціхоўская, М., Верціхоўская В. Дарога, якую прайшоў. Сістэма ўрокаў па творчасці У. Караткевіча у 11 класе. Роднае слова / М. Верціхоўская, В. Верціхоўская. – 1993. - № 3,4.
5. Ішчанка, Г. М. Уладзімір Караткевіч у школе. Дапаможнік для настаўніка. // Г. М. Ішчанка. Мн.: Аверсэв, 2002.
6. Нячай, В. І падала зерне ў раллю... Уладзімір Караткевіч і кіно. Роднае слова / В.Нячай. – 1993. - № 3,4.
7. Шавель, А. І. Усе шляхі прыводзяць да родных вербаў і бяроз. Літаратурна-музычная кампазіцыя для вучняў 6 класа паводле творчасці У. Караткевіча. Беларуская мова і літаратура / А. І. Шавель. – 2007. - №12.

Фальклорнае свята “Зямля пад белымі крыламі”
для вучняў 7 класа

(Пры састаўленні сцэнарыя былі выкарыстаны ўрыўкі з нарыса У.Караткевіча
“Зямля пад белымі крыламі”)

Мерапрыемства праводзіцца ў школьным этнаграфічным музеі.

Мэта:

- ✓ -пашыраць і абагульняць веды вучняў пра побыт і традыцыі беларусаў, пра родны край;
- ✓ -развіваць кемлівасць, дапытлівасць, творчыя здольнасці вучняў;
- ✓ -выхоўваць у дзяцей цікавасць да нацыянальнай гісторыі і культуры, любоў і павагу да Радзімы.

Ход мерапрыемства

1. Гучыць песня “Белый аист летит».
2. Уступная гутарка (вучні сядзяць кругам).

Настаўнік. Чаму нашу краіну завуць Беларуссю сінявокай? (Вучні адказваюць).

Мы з вамі жывём у Беларусі. Яна для многіх з’яўляецца радзімай, бо мы тут нарадзіліся. Нашы дзядулі і бабулі таксама тут жывуць. Нашы таты і мамы тут працуюць. А ці ведаеце вы, адкуль пайшоў беларускі род?

Вучань. Паэтычнае паданне С. Тарасова “Адкуль пайшлі беларусы?”

“Жыў на свеце чалавек па прозвішчы Бай. Была ў яго вялікая сям’я. Надшоў час Баю паміраць. Сабраў ён сваіх сыноў і падзяліў між імі маёмасць. Толькі пра аднаго сына запамятаваў, бо той якраз са сваімі любімымі сабакамі быў на паляванні. Звалі яго Белаполем.

Пасля смерці бацькі вярнуўся Белаполь з палявання. Браты яму і кажуць: “Бацька аддаў нам усю маёмасць, а табе пакінуў сабак ды наказаў, каб ты пусціў іх на волю: аднаго – у правы бок, другога – у левы. Колькі зямлі абягуць за дзень, столькі будзе тваёй”.

Пайшоў Белаполь і злавіў дзвюх птушак: адну, што прыляцела з паўднёвага мора, а другую – з мора паўночнага. Выпусціў птушак у розныя бакі, а наўздагон пусціў сабак. Тыя кінуліся за птушкамі. І па сённяшні дзень іх няма. А па іх слядах дзве рэчкі пацяклі: у адзін бок – Дзвіна, у другі – Дняпро. А паміж гэтымі рэчкамі і пасяліўся Белаполь. Ад розных жонак у Белаполя пайшлі розныя плямёны пад найменнем беларусы. Яны і дагэтуль тут жывуць, зямельку аруць ды жыта сеюць”.

У кожным паданні ёсць зярнятка праўды. Можа, так яно і было? Як вы лічыце, ці можа гэта быць праўдай?

Настаўнік. А ці задумваліся вы, які ён, беларус? Што гэта за чалавек?

Вучань. Чарнявых сярод беларусаў няшмат. Найчасцей яны сустракаюцца на Палессі, на поўдзень ад Прыпяці і чамусьці пераважна сярод мужчын, ды яшчэ у некаторых мясцінах на Гродзеншчыне (“гродзенцы – гракі”), што частка вучоных тлумачыць рэшткамі прымесі старажытнай ятвяжскай крыві.

Пераважаюць на Беларусі валасы светла-русыя ці нават бялявыя. Цёмна-русых і шатэнаў менш. Адпаведна і колер вачэй часцей за ўсё блакітны, шэры ці сіні.

Рысы аблічча мяккія, склад здаецца, на першы позірк, крыху далікатным, але гэтая далікатнасць падманвае. У беларускай ёсць вынослівасць, жылаватасць, цягавітасць. Там, дзе другі можа апусціць рукі, беларус будзе цягнуць. Іначай у старыя часы чалавек не выжыў бы сярод гэтых дрымучых лясоў і неабсяжных балот, на гэтай скупаватай зямлі. І гарт той застаўся ў яго характары на вякі. Нездарма яшчэ ў даўніну беларусы лічыліся незаменнымі на такіх цяжкіх работах, як земляныя (грабарства) і лесаплаўныя.

Настаўнік. А зараз я вам раскажу, як жылі нашы продкі, што яны рабілі, чым займаліся.

Паглядзіце, у нас з'віліся новыя вучні (лялькі). Я прапаную вам назваць іх беларускімі імёнамі (Янка і Алеся. Кожны вучань здароваецца з лялькамі за руку). Давайце ўважліва разгледзім, як апрануты Янка і Алеся. (Дзеці апісваюць адзенне лялек).

Настаўнік. Можа, вы ведаеце, з чаго рабілі адзенне для гэтых лялек? (З ільну; паказаць лён). Беларускі народ нават спяваў песні аб тым, як вырошчвалі і апрацоўвалі лён. (У выкананні дзяўчынак гучыць песня “Ох і сеяла Ульяніца лянок”).

Вучань. Лён вырошчвалі, убіралі, мялі мялкай, каб быў мяккі, трапалі, расчэсвалі. Расчэсвалі вось гэтым грэбнем, каб кудзеля была роўнай, без камячкоў. Потым гэтую кудзелю прымацоўвалі на прасніцу і пралі ніткі на верацяно. Калі ніткі былі гатовы, на кроснах ткалі палатно. На кросны нацягвалі ніты. З дапамогай цэўкі, на якую намотваліся рознакаляровыя ніткі, на палатне атрымліваўся ўзор. Каб палатно не было рэдкім, яго збівалі шчыльней бёрдам. Потым палатно мачылі, клалі на росную траву, сонейка сушыла палатно, і яно адбельвалася. З палатна рабілі посцілкі, палавікі...

Вучань. І, вядома ж, ручнікі. Мноства. Раней вакол абразоў і акон. Цяпер каля карцін і партрэтаў. Ручнікі ў нас на Беларусі дужа разнастайныя. Узоры іншыя, чым у суседзяў, хаця ёсць і падобныя. Галоўная розніца – “менш раслін і кветак”. Арнамент часцей геаметрычны. Меней чорнага колеру. Пераважае “вясёлка”, жоўты, чырвоны, сіні, блакітны.

Настаўнік. Цэлы год рабілі ручнік, затое потым ён доўга служыў чалавеку – усё яго жыццё. Бачыце, вось гэты ручнік жыў на свеце столькі, колькі вашы бабулі, а ён моцны, белы, мяккі, узор на ім яркі. Пагладзьце ручнік: адчуваеце, які ён гладзенькі? Прыцісніце да шчочкі: адчуваеце, які ён халодненькі? Узважце: адчуваеце, які ён лёгенькі? Было такое павер'е, што каб моцнае дзіця расло, вось такім ручніком трэба было яго спавіваць, цела-ножкі абціраць. Жанчыны-гаспадынькі шылі адзенне для сваёй сям'і, рабілі лялек, цацкі. Нават і сёння Беларусь славіцца сваімі ляннымі вырабамі: сурвэткамі, ручнікамі, абрусамі, адзеннем.

Настаўнік. А чым, як вы думаеце, займаўся гаспадар?

А гаспадар плёў лапці, якія насілі дарослыя і дзеці. Маталі на ногі тонкае палатно, прывязвалі вяроўкамі. Мужчына таксама рабіў кошыкі. Кожны

гаспадар стараўся, каб ля хаты жылі буслы. Ён зацягваў драўлянае кола на дрэва. Буслоў не ганялі, не білі, адносіліся да іх добразычліва.

Чаму так паважліва адносіліся да буслоў? Якое павер’е звязана з імі? (Буслы прыносяць шчасце ў дом, здароўе дзецям)

Настаўнік. Даўным-даўно, дзеці, у той час, калі яшчэ не было фабрык, на якіх робяць розны посуд, яго выраблялі з гліны рукамі пры дапамозе невялічкага станка. Людзі, якія рабілі такі посуд, называліся ганчары, а станок, на якім выраблялі посуд, – ганчарны круг.

Вучань. (Паказаць дзецям кавалак гліны, даць кожнаму ў рукі). Гліну выбіралі мяккую, добрую. З яе рабілі злепак, які не меў ніякай формы. Яго клалі на ганчарны круг, хутка-хутка яго варочалі, згладжвалі злепак з усіх бакоў, надавалі яму форму збана, вазы, талеркі і г.д. Гэты выраб быў яшчэ сыры і мяккі, таму ўсе зробленыя рэчы ставілі ў спецыяльныя печы і абпальвалі, каб вырабы сталі больш моцнымі. Для таго каб посуд быў прыгожы, яго размалёўвалі рознымі ўзорамі, якія прыдумвалі самі ганчары. Такі прыгожы гліняны посуд называюць керамікай.

Настаўнік. Давайце разам з вамі вывучым верш пра ганчара.

Ганчар Сцяпан,
Зрабі мне жбан!
Каб гудзеў дудой,
Каб паіў вадой,
Чыстай, холодной –
З крынічанькі роднай.

Настаўнік. Не пра ўсе бытавыя прылады мы з вамі пагаварылі. Зараз я прапаную вам гульню “Для чаго гэта прылада?” Падзяліцеся на групы, абмяркуйце разам, дзе і для чаго ў хатняй гаспадарцы выкарыстоўвалі наступныя прылады. (Бойка, прасніца, пранік і качалка).

Выступленні вучняў.

Прэзентацыя малюнкаў. (Папярэдне дзеці атрымалі заданне намаляваць малюнак па тэме “Абнімаюць рукі Беларусь”).

Гульня “Складзі прыказку”. Беларускі народ таксама славіўся сваёй мудрасцю і дасціпнасцю, якія выражаюцца ў прыказках і прымаўках. Зараз па групах з асобных слоў складзіце прыказкі пра радзіму і растлумачце, як вы іх разумееце.

1. усякая птушка сваё гняздо бароніць на чужыне і камар загіне
2. далёкая старонка без ветру сушыць чалавек без радзімы што салавей без песні
3. чужая старана пірагамі не накорміць дадому і конь спрытней бяжыць

“Павуцінка”. (Дзеці, скажыце, ці вядома вам гэтая рэч? Для чаго выкарыстоўвалі яе нашы продкі? Якое існуе павер’е, звязанае з гэтым вырабам).

Рэфлексія “Павуцінка”. (Давайце мы з вамі таксама спляцём сваю павуцінку, каб у нас было шчасце, радасць і любоў. Перадавайце клубочак адзін аднаму і гаварыце пры гэтым самыя шчырыя пажаданні. Пачніце словамі: “Я

жадаю табе...” А зараз давайце разблытаем павуцінку. Перадавайце клубочак назад і гаварыце пажаданне для ўсіх. Закончыце сказ: “Я жадаю вам усім...”.

Дзякуй вам вялікі за сённяшнюю сустрэчу.

Гучыць песня “Мой родны кут”.